

Riksantikvaren
Kulturminneavdelingen
Seksjon for kulturmiljø og arkeologi
Postboks 8196 Dep
0034 Oslo

Deres ref	Vår ref	Dato
	2018/5120-DASI	30.05.2018

Områdeplan for Rong senterområde – gnr 38 bnr 500 m.fl., Øygarden k. Dispensasjon fra KLM § 8, 4 ledd for id 95514 og 172015. Tilrådning

Vi viser til brev fra Hordaland fylkeskommune datert 24.04.2018 vedrørende dispensasjon fra Lov om kulturminner av 9/6 1978 nr. 50 (kml) § 8, 4. ledd.

Bakgrunn

Bakgrunn for saken er områdeplan for Rong senterområde. Hovedmålsetning med plan er foretting og videreutvikling av kommunesenteret på Rong. Planområdet er om lag 620 daa, og regulerer bolig, offentlig og privat tjenesteyting, infrastruktur og grøntareal. Den omsøkte lokaliteten id 95514 ligger i planområde BFS8 (reguleres til bolig - frittliggende småhus). Id 172015 som også omtales herunder ligger i planområde B3 (reguleres til bolig) og ligger samtidig kun 5 m fra planlagt veg SKV2.

Hordaland fylkeskommune utførte en arkeologisk registrering i planområdet i perioden 21.06 – 19.07.2013. I denne forbindelse ble den tidligere kjent steinalderslokalitet id 95514 avgrenset, og det ble i tillegg funnet et transgredert (overlagret) boplass fra eldre steinalder, id 172015. Funn fra id 172015 var fåtallige og spredt over et stort areal. Lokaliteten ble av den grunn tolket av fylkeskommunen som et *funnsted* (dvs. ikke automatisk fredet). Søknaden om dispensasjon fra Lov om kulturminner for id 95514 ble mottatt Universitetsmuseet i Bergen 26.04.2018.

Svarfrist ble satt til 06.06.2018

Beliggenhet, landskap og kulturmiljø

Øygarden kommune ligger ytterst langs kysten av Hordaland og er dannet av en øyrekke som bærer preg av å være utsatt mot Nordsjøen i vest. Rong ligger på Rongøy, en av de seks største øyene i kommunen.

Det lokale området ved Rong er karakterisert av kupert lyng og torvmyrlandskap. Med en beliggenhet mot den østre siden av øyrekken er det skjermet mot havet i vest. Området består både av tidligere utmark tilvokst med furuskog og lyng, og tidligere innmark med

Telefon 55580000
postmottak@uib.no
Internett www.uib.no
Org no. 874 789 542

Universitetsmuseet i Bergen,
Avdeling for kulturhistorie,
Fornminneseksjonen
Telefon 5558717
Telefaks 55589178
post@fms.uib.no

Postadresse:
Universitetsmuseet i Bergen,
Avdeling for kulturhistorie,
Fornminneseksjonen
Postboks 7800
5020 Bergen

Besøksadresse: Saksbehandler:
J.Frielesgt. 1 David Simpson
Bergen 55582933
41479225

opparbeidet og dyrket jord. Strekningen langs FV 226 er delvis utbygd med hustomter. Det nord - sør gående draget umiddelbart øst for det omsøkte id 94415 skråner ned til Austrevågen ca. 170 m mot sør, og ned til Svartevika 400 m mot nord. I perioden før ca. 9400 BP, og i perioden mellom 7000 - 4800 BP var draget et sund som forbandt Rongåsen i sør med Ulvsundet i nord.

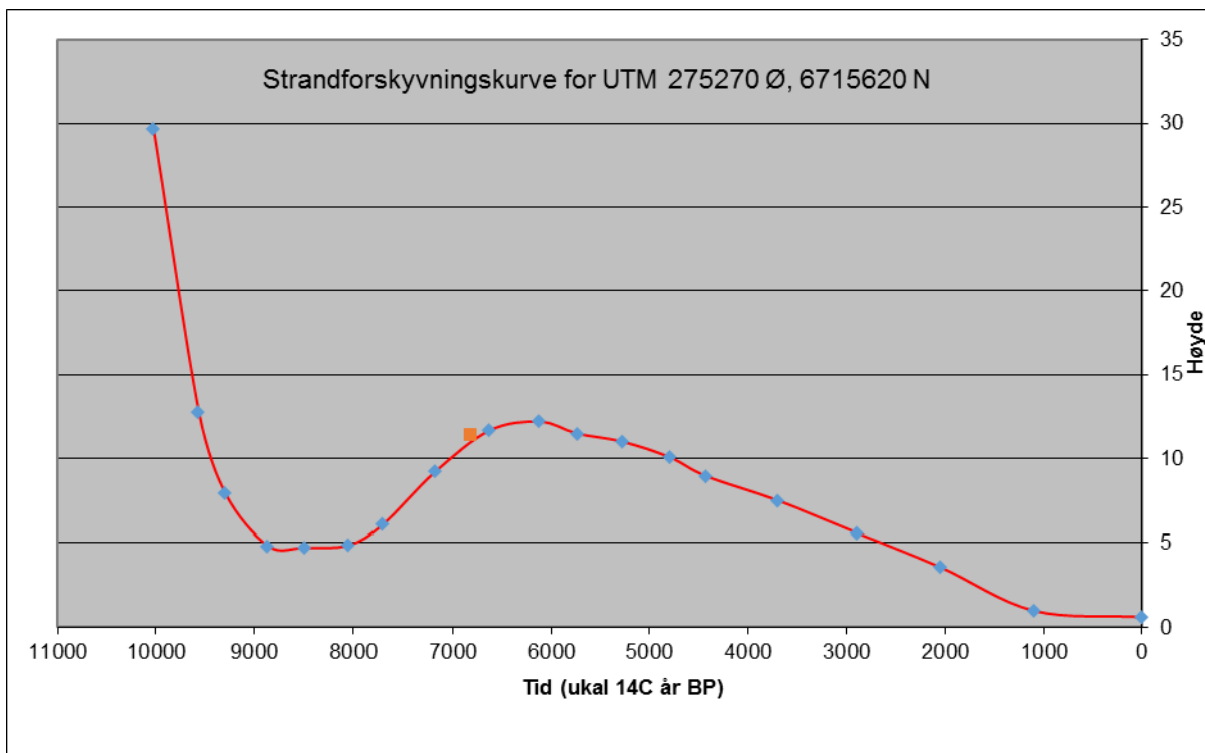

Fig. 1. Strandforyskyvningskurve for Rong (Romundset 2005, Vasskog 2006, Lohne 2006 og Kaland 1984). Den radiologisk daterte senmesolittiske konteksten fra id 95514 er avmerket med rød firkant. Merk at kurven antyder gjennomsnittshøyvannstand (springflo), middelvannstand ligger i gjennomsnitt 60 cm under dette nivået.

Den tidlig mesolittiske lokaliteten id 91233, utgravd av museet i 2005, ligger 40 – 50 meter ØSØ for id 95514 (merk at id 91233 har feil geometri i Askeladden, Askeladden lokalisering skal flyttes 20m mot S). Det er ellers kjent en rekke løsfunn fra stein- og jernalder fra gården Rong.

De omdiskuterte funnene fra Blomvåg ligger 2,5 kilometer mot NNØ. Utover dette har relevante steinaldersundersøkelser blitt utført på Kollsnes og Tjeldstø (henholdsvis 6 og 9,5 km lengre ut på øykjeden mot nord), og ved Ågotnes og Knapskog (henholdsvis 12 og 15,5 km mot sør). Eldre steinaldersundersøkelser i distriktet inkluderer Sture (12 km mot nord) og Vindenes (10 km mot sør).

Fylkeskommunens registrering

Planområdet er omlag 620 daa, og det ble brukt i overkant av 30 dagsverk i felt. Området ble undersøkt ved overflateregistrering, manuell prøvestikking, og det ble brukt gravemaskin i forbindelse med undersøkelse av en myr. Det ble gravd til sammen 85 manuelle prøvestikk. Gravemaskin ble benyttet for å åpne 12 mindre sjakter for å muliggjøre manuelle prøvestikking i bunnen av myren (gjelder 15 prøvestikk). Det ble gravd en manuell sjakt.

Id 95514 lok. Rong lok. 2

Lokaliteten ble først påvist ved tre positive prøvestikk i 2000 i forbindelse med reguleringsplan for gang og sykkelveg langs deler av Fv 226 på Rong. Den ble denne gangen avgrenset til 80m² nord for Fv 226 og 60m² sør for fylkesvegen. Lokaliteten har siden 2000 blitt utsatt for skader slik at det ikke lenger er noe igjen av lokaliteten sør for Fv226 og området sør for fylkesveien er ikke lenger regnet med i lokalitetens omfang i Askeladden. Lokaliteten var ikke tilstrekkelig avgrenset mot nord og ble derfor undersøkt i forbindelse med områderegulering for Rong senterområde for å stadfeste dens størrelse og karakter.

Som et resultat av registrering i 2013 ble lokalitetens areal nord for fylkesveien økt fra 80m² til 860 m² (jfr. geometri i Askeladden). Vi gjør oppmerksom på at lokalitetens utstrekning i Askeladden er noe større enn det som er omtalt i registreringsrapporten, og i fylkeskommunens tilrådning (770 m²). Den nåværende avgrensningen tar utgangspunkt i 12 prøvestikk, derav 2 som var negative (PS 13 og 14). Et positivt prøvestikk (PS11) ble utvidet til en manuell sjakt (sjakt 11). Lokaliteten er fortsatt ikke avgrenset av negative prøvestikk, og omfatter i dag hagen til bustad med bruksnummer 640. Hordaland fylkeskommune mener at funnspredningen og funntetthet i prøvestikkene tyder på at lokaliteten fortsetter mot nord inn i området med bolig og terrasse. Det er uklart om lokaliteten har hatt en større utstrekning mot vest der det nå ligger asfaltert vei/parkering og bolig. Lokaliteten er heller ikke avgrenset mot det lavereliggende daldraget i øst. I lys av disse observasjonene, samt lokalitetens tidligere dokumentert utstrekning sør for fylkesveien, er det klart at id 95514 opprinnelig har hatt større utstrekning enn den nå dokumenterte på 850 m².

Lokaliteten ligger mellom 10,7 – 12,5 moh (LiDAR 2015, <https://hoydedata.no>) like ved terskelen til den 600m lange daldraget (forhistorisk sund) som løper fra Rongåsen i sør til Ulvsundet i nord. Grunnet vegfyll er den opprinnelige høyden på terskelen ikke sikker, men før anlegning av Fv226 lå den trolig omkring 10 moh.

Som nevnt innledningsvis var den sørligste delen av lokaliteten utsatt for skader i forbindelse med bygging av Fv226 på 1970-tallet, samt utvidelsen av gang og sykkelveg etter 2000. Utover dette bekrefter prøvestikking i 2013 at 80% av de forhistoriske funnene i den største delen av lokaliteten er fra et lag som også inneholder moderne funn (gjelder de sørlige 800 m² av dens nåværende utstrekning). Den forstyrrede konteksten, lag B, dekker et areal på omlag 800 m² og er av begrenset kulturhistorisk verdig. Under lag B ble det påvist et funnførende lag som består av rød/brun til gul/brun sand og grus, lag C. Lag C er, etter alt å dømme, ikke påvirket av moderne inngrep og det ble påvist ni funn fordelt på fem prøvestikk (PS4, PS5, PS9, PS 10 og PS15). Lag C ligger ved 10,9 til 11,6 moh (høyden på funnkontekstene omtalt her tar utgangspunkt i fylkeskommunens profil dokumentasjon og LiDAR data fra 2015).

I prøvestikk PS11, i den nordlige delen av lokaliteten, ble det påvist varmepåvirket stein og trekull. Prøvestikket ble utvidet til en manuell sjakt (sjakt 11, ca 4,5 m²), og det ble avdekket en mulig kokegrop som ble snittet og radiologisk datert til 1710+/-30 BP (cal AD 250 – 410) og 1620+/-30 (cal AD 390 til 540), dvs. omkring overgangen romertid/folkevandringstid. Laget under strukturen, lag 2, inneholder steinalderfunn og ble radiologisk datert til 6820 +/- 30 BP (cal BC 5730 – 5670), dvs. den eldre delen av senmesolittisk tid. Den daterte senmesolittiske konteksten lå 11,4 moh. Lag 2 er beskrevet som et sand- og humusholdig lag med trekull og er antatt å være intakt. Fylkeskommunen omtaler ikke laget som kulturlag, men universitetsmuseet mener at dets høye trekull innhold, tilstedeværelse av forvitret stein, samt mørk farge tyder på at dette er trolig et kulturlag fra første halvdel av senmesolittisk tid. Under lag 2 ble det påvist et mer kompakt brunrød til svart funnførende lag, lag 4.

Det ble samlet inn totalt 321 funn. Disse er datert typologisk til senmesolittisk tid med utgangspunkt i et fiskesøkke av kleber, en konisk kjerne av bergkrystall og flekkematerialet, samt råstoffsammensetting bestående av flint, kvarts, kvartsitt og bergkrystall. Dette er i samsvar med den radiologiske dateringen av lag 2 i den nordlige delen av lokaliteten til 6820+/-30 ukal BP.

Grunnet forhistoriske havnivåendringer er lokalitetens havneforhold gjennom tid noe komplisert. Lokalitetsflaten ble først tørt land omkring 9500 ukal BP. I den første tiden lå den i direkte tilknytning til det tidligere omtalte forhistoriske sundet som løp fra Rongåsen til Ulvsundet. Ved 9400-9300 BP vil havet ha falt nok til at lokaliteten lå ved et eid med to beskyttede havner. Havneforholdene i hele den tidlige perioden er vurdert som særlig gunstige. Under regresjonens minimum, omkring 9000–8000 ukal BP, falt havet imidlertid så langt ned at strendene nord og sør i daldraget ble liggende for langt unna for å regnes som gunstige havner knyttet til lokalitetsflaten. Under tapestransgresjonen steg havnivået nok til å gjenspeile den doble havnesituasjonen omkring 7200-7000. Ved transgresjonens maksimum, omkring 6100 ukal BP, var det gjennomgående sundet re-etablert. Under tapestransgresjonens maksimum var deler av lokaliteten trolig også lagt under vann, men strandforskyvningskurven er ikke nøyaktig nok til å bidra med detaljer omkring dette. I perioden 4800-4400 ukal BP var det igjen et eide med dobbel havner like ved lokaliteten, og siden har havet trukket seg gradvis tilbake fra lokaliteten.

Id 172015 funnsted på Rong

Boplassen ble påvist i forbindelse med registreringen i 2013 under myr og tykk torv i daldraget nord for id 95514. Det ble åpnet 12 maskinelle sjakter i myren, disse varierte i størrelse fra 5,6 m² til 7,5 m² (i gjennomsnitt 2,2x3,3m). Det ble gravd inntil tre manuelle prøvestikk i bunnen av hver sjakt. Fire av de 15 manuelle prøvestikkene i sjaktene var positive (sjakt2/TLG1, sjakt 5/PS101, sjakt 8/PS99 og sjakt 12/PS110). Det er påvist funn over et areal på 190 m². Det funnførende området er avgrenset av 5 negative prøvestikk i sør (manuell prøvestikk ikke gravd i maskinell sjakter), og av berg i øst. I området nord for boplassen er det bare et negativt prøvestikk, og den ble ikke avgrenset mot vest grunnet kabler, vann og avløpsrenn. I registreringsrapporten er det i tillegg kommentert at området vest i myren var for djup og bløt for å sjakte i. Fylkeskommunen mener at det er fornuftig å anta at det funnførende området er større enn det registreringen kunne påvise (jfr. registrerings-rapport, s. 37).

Artefaktfunn består av 1 flekkelignende avslag av flint (vannrullet), et flintavslag, et kvartsavslag, et flintbit (vannrullet) og et kvartsbit. Selv om inventaret mangler sekundærbearbeidet redskaper, er det ingen tvil om at dette materialet er slått. Funnene lå i sand og grus like i underkant av myravsetningen. Myr overflaten over det funnførende området er omlag 8,4 moh. Myrens tykkelse ved den sørligst funnførende prøvestikk er 0,6 m, og i nord er det 1,6m. Det funnførende sjiktet ligger derfor ved 7,8 moh i sør og 6,8 moh i nord. Boplassen har dermed en klassisk lokalisering ved tapestransgresjonens minimum, dvs. mellom 9000 og 8000 ukal BP, med en avstand til id 94415 av 130 m.

Fylkeskommunens vurdering av den omsøkte lokaliteten id 95514

Det er kjent et stort antall steinalderslokaliteter i Øygarden kommune, og Hordaland fylkeskommune mener derfor at id 95514 ikke er en sjelden type kulturminne i området. Spor etter aktivitet i eldre jernalder som er påvist på lokaliteten er mindre vanlig i kommunen. Gitt at lokaliteten er sterkt skadet og at det har blitt etablert vegareal i vest og boligareal i nord er det vanskelig å lese lokalitetens opprinnelig kontekst i landskapet. Den har dermed lav formidlings- og opplevelsesverdi, og fylkeskommunen vurderer den beste løsningen til å være sikring av det vitenskapelige kildematerialet for framtiden gjennom en arkeologisk utgravning. Hordaland fylkeskommune tilrår derfor dispensasjon fra Loven om kulturminne, § 8, 4. ledd, for Askeladden id 95514 med vilkår om utgravning.

Universitetsmuseets vurdering av den omsøkte lokaliteten id 95514 samt funnsted id 172015

Universitetsmuseet er enig med fylkeskommunens vurdering av omfang av skader på id 95514, og at det vitenskapelige kildematerialet bør sikres gjennom en arkeologisk utgravning. En eventuell utgravning vil fokusere på den velbevarte konteksten som er radiologisk datert til den eldre delen av sen mesolittisk tid (lag 2, et areal på 30 til 40 m²). En viktig målsetning vil også være å undersøke om de øvrige intakte kontekstene (lag 4 i sjakt 11, samt lag C i de øvrige deler av lokaliteten) kan representere kontekster fra tidligmesolittisk tid. Eventuelle strukturer fra jernalder vil bli dokumentert under gravningen steinalderskontekstene.

Universitetsmuseet er uenig med Hordaland fylkeskommunens tolkning av id 172015 som et funnsted. Vi mener at den bør få status som et automatisk fredet kulturminne og at den bør være gjenstand for en arkeologisk frigivningsundersøkelse. Tapestransgresjonen har medført omfattende skader på de fleste lokalitetene fra sein tidligmesolittisk-, og mellommesolittisk tid på Vestlandet. I tillegg har mange lokaliteter fra den aktuelle perioden blitt oversett pga. at de ligger under tykke avsetninger (eks. myr og/eller strandvoller). Dette har skapt et kunnskapshull som Universitetsmuseet ønsker å belyse. I Universitetsmuseets faglige program for steinalder, som er under utarbeiding, er transgrederte boplasser, som id 172015, et viktig satsingsområde. Selv om id 172015 ble påvist ved kun fem funn, vil museet påpeke at vår undersøkelser i forbindelse med den transgrederte lokaliteten id 175684 (Tjong-Løvegapet prosjektet på Bømlø) ble utløst av et lignende antall funn. Id 175684 var, i likhet med 172015, dekket av myr og tykk torv i et langstrakt daldrag. Her ble det påvist spredte flintfunn fra tidligmesolittisk tid under et sandlag som var sannsynligvis avsatt under tapestransgresjonen, og funnkonteksten ble radiologisk datert til 9210+/-30 ukal BP. Dette er en av bare tre radiologiske dateringer av arkeologiske funn fra tidligmesolittisk tid innenfor vårt museumsdistrikt. Utover dette har pollen og makroprøver fra id 175684 bidratt med en kartlegging av vegetasjonsutviklingen fra preboreal tid frem til i dag. Ut over dette har dateringer fra kraftige skjellbanker fra senglacial tid (ca 15 000 BP) påvist under graving av en dyp vanngrøp for å holde utgravningsflaten tørr, dannet et viktig grunnlag for å forstå isavsmeltingen i området.

Id 172015 ligger i planområde B3 som er regulert til bolig, og det er planlagt ny vei, SKV2, gjennom myren bare 5 m mot vest. Den planlagte veitraseen går gjennom nettopp det området der det mangler avgrensning. Uansett om det er uklart om det er forhistoriske funn i veitraseen, så representerer veiarbeidet tilknyttet SKV2 og eventuelle boligbygging i planområde B3 konkrete trusler som vi mener vil resultere i skader på, eller total fjerning, av boplassen. Universitetsmuseet mener at id 172015 representerer en viktig vitenskapelig kilde som kommer til å gå tapt uten undersøkelse med mindre den får status som en automatisk fredet kulturminne.

Universitetsmuseet formidlet sin mening angående status på id 172015 til Hordaland fylkeskommune pr telefon 22.05.2018. Hordaland fylkeskommune ga universitetsmuseet beskjed pr telefon 29.05.2018 at de ikke er villig til å forandre status til id 172015.

Universitetsmuseets tilrådning

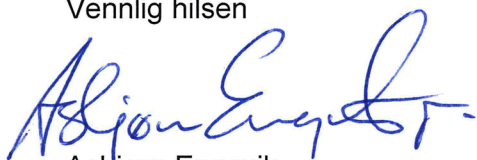
Universitetsmuseet er delvis enig i fylkeskommunens vurdering av saken og tilrår følgende:

Universitetsmuseet i Bergen, Fornminneseksjonen, støtter Hordaland fylkeskommunes vurdering i forhold til id 95514 og tilrår dispensasjon fra Lov om kulturminner § 8, 4. ledd med vilkår om ytterlige granskning.

Når det gjelder id 172015 oppfordrer universitetsmuseet Riksantikvaren til å definere boplassen som en automatisk fredet kulturminner, og gi deretter dispensasjon fra Lov om kulturminner § 8, 4. ledd med vilkår om ytterlige granskning.

Fornminneseksjonen oversender med dette forslag til prosjektplan og foreløpig budsjett for de arkeologiske undersøkelsene.

Vennlig hilsen

Asbjørn Engevik

Avdelingsleder
Avdeling for kulturhistorie
UM, UiB

Asle Bruen Olsen

Seksjonssjef
Fornminneseksjon
AFK, UM, UiB

Vedlegg: Plan med budsjett for granskning av id *95514* og *172015*

Kopi med vedl.: - Hordaland fylkeskommune, Kultur- og idrettsavdelinga, Fylkeskonservatoren,
PB 7900, 5020 Bergen